

سقوط نفتی، توطئه یا قواعد بازار

روزگار طلای سیاه، سیاه می ماند؟

حبیب نیکجو

شاید اصلی ترین دلیل کاهش قیمت نفت - که اقتصادی هم است - نبود توازن بین عرضه و تقاضای نفت باشد. نبود توازن اساسی ترین متغیری است که بیشترین تاثیر را در بازار دارد و از همه مهم تر این که تاثیرات آن نیز بلندمدت است.

بالطبع، در هر بازاری که عرضه از تقاضا پیشی بگیرد، قیمت محکوم به کاهش است. این استدلال در بازار نفت نیز صادق است. این کاهش قیمت تا بدان جا انجام می شود که هزینه های نهایی تولید کنندگان را پوشش دهد. از آنجا که هزینه تولید و استخراج هر بشکه نفت خام متعارف بسیار پایین تر از نرخ های ۱۰۰ دلاری است، با کاهش تقاضا و افزایش عرضه، قیمت آن به سمت پایین گرایش می یابد.

اما عرضه و تقاضای نفت را چه عواملی تعیین می کنند؟ در طرف عرضه، مجموعه ای از کشورها وجود دارند که می توان آن ها را به کشورهای عضو اوپک و کشورهای غیر اوپک دسته بندی کرد. در ادامه به گونه ای جزئی به عوامل موثر بر تقاضا و عرضه می پردازیم:

رشد اقتصادی جهان تعیین کننده تقاضا برای نفت است

آن چه بیش از همه تعیین کننده تقاضا برای نفت است، رشد اقتصاد جهان است. هر چه رشد اقتصادی کشورها بیشتر باشد، تقاضا برای این کالای بیشتر می شود. طبیعی است هر چه کشورها بیشتر کالای تولید کنند، به نفت بیشتری برای تولید نیاز خواهند داشت. با وقوع بحران مالی غرب در سال ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸، رشد بیشتر کشورهای توسعه یافته به شدت کاهش یافت و بسیاری از کشورهای بارشده های منفی مواجه شدند. رکود ناشی از بحران مالی غرب، هم چنان پابرجاست و به جز آمریکا که توانسته است خود را از رکود خارج کند، سایر کشورها به خصوص اتحادیه اروپا هنوز نتوانسته اند بر بحران رکود فائق آیند. رشد اقتصادی چین و هند نیز با وجود مثبت بودن تا حدی کاهش یافته است. مجموعه این عوامل سبب شد که رشد اقتصادی جهان با چالش های جدی مواجه شود. نمودار یک نشان می دهد که چگونه رشد اقتصادی جهان که

در اواخر سال ۲۰۰۸ منفی شد، نتوانسته است بار دیگر به نقطه مطلوب قبل از بحران دست یابد. (خطوط قرمز نشان دهنده رشد اقتصادی جهان است.) به موازات کاهش رشد اقتصادی، تقاضا برای نفت هم با چالش هایی جدی مواجه شد. کشورهای جهان که تولیدشان به شدت کاهش یافته بود، دیگر مانند قبل مشتری نفت نبودند. لذا تقاضا برای نفت کاهش یافت. کاهش تقاضا برای نفت را می توان با خطوط آبی در نمودار یک پیگیری کنید. هر چند که متغیرهای دیگری نظیر رشد جمعیت، استفاده از منابع انرژی جایگزین و... می توانند بر تقاضای نفت تاثیر منفی بگذارند اما سهم این موارد نسبت به کاهش رشد اقتصادی آن قدر کم بوده است که می توان از آن ها صرف نظر کرد.

نفت غیر متعارف آمریکا عرضه نفت را افزایش داد

در چند سال اخیر، همه اتفاقات جهان به نفع افزایش عرضه نفت بود. در آمریکا صنعت استخراج نفت غیر متعارف (شیل) به بازدهی اقتصادی رسید و توانست بالغ بر ۲/۵ میلیون بشکه نفت را در روز وارد بازار جهانی نفت کند. شرکت های نفت شیل که با قیمت های بالای ۱۰۰ دلار به بالا، پروژه های خود را مقرون به صرفه می دیدند، توانستند با سرمایه گذاری مناسب هزینه تمام شده آن را کاهش دهند و به گفته برخی، حتی به زیر ۴۰ دلار نیز برسانند.

اتفاق دومی که برای افزایش عرضه نفت رخ داد، عرضه مجدد نفت لیبی به بازارهای جهانی بود. لیبی که به خاطر بحران های داخلی و جنگ های بین طایفه ها و گروه های سیاسی، قادر به صادرات نفت نبود در برخی مواقع حتی زیر ۲۰ هزار بشکه نفت صادر می کرد در پی تامین امنیت دوباره مناطق نفت خیز، این کشور بار دیگر توانست به صادرات بالای یک میلیون بشکه بیندیشد.

عراق نیز به تدریج طی سال های اخیر با سرمایه گذاری شرکت های چند ملیتی تولید خود را افزایش داده و هم اکنون پس از عربستان دومین تولید کننده اوپک است. به این عوامل می توان توافق ایران و غرب و افزایش حدود ۱۰۰ تا ۲۰۰ هزار بشکه ای

اگر به میان مردم بروید و علت اصلی کاهش قیمت نفت را از آن ها سوال کنید، بدون شک با پاسخی تکراری مواجه می شوید: عربستان. اغلب مردم این گونه می اندیشند که کاهش قیمت نفت نقشه ای از قبل طراحی شده به رهبری آمریکا است که باز یگر اصلی آن خاندان آل سعود است. ما علاقه مندیم این گونه بیندیشیم که عربستان با تخفیف های متوالی به کشورهای وارد کننده نفت، قیمت ها را به شدت پایین آورد. ما دوست داریم کاهش قیمت نفت را سیاسی بخوانیم و همه آنچه را در بازار نفت رخ داده است به پای کشورهای بیگانه بنویسیم.

اما چه بخواهیم و چه نخواهیم نفت نیز یک کالا است. نفت اگر چه یکی از سیاسی ترین بازارهای جهان به شمار می آید اما باز هم نیروهای عرضه و تقاضا در آن وجود دارد. بازار نفت، بازاری اقتصادی است که سیاسی شده است. لذا هنگام بررسی این بازار علاوه بر نگاه سیاسی، باید به گونه ای اقتصادی با آن برخورد کرد. ما در پی آن هستیم با بررسی آنچه سال گذشته در بازار جهانی نفت اتفاق افتاد، دلایل اصلی کاهش قیمت نفت را بررسی کنیم. دلایلی که متقن نیستند و ممکن است منطق های دیگری برای کاهش قیمت نفت نیز جست و جو کرد.